

Exegetische notities eerste lezing

Exodus 34,4b-6.8-9

Nadat het joodse volk tijdens de exodus God ontrouw was geweest door een gouden stierenbeeld te vereren en God zich daarna met het volk verzoende, horen we nu in de eerste lezing over het volledige herstel van de relatie tussen God en Zijn volk: er komen nieuwe stenen tafelen. Mozes ontmoet God op de Sinaï gedurende een periode van 40 dagen. De goedheid van God wordt hem openbaar in het drie keer uitroepen van de naam Jahwe, dat doet denken aan de intronisatie van een koning. Alle nadruk wordt gelegd op het feit dat dit herstel van het verbond alleen uit genade geschiedt; geen enkele prestatie van de kant van het volk gaat eraan vooraf. Vergeving is dus alleen een gunst van God. Overtreders van Zijn wetten kunnen er geen enkel recht op laten gelden. In het voor de lezing weggelaten vers 7 wordt dat extra benadrukt waar wordt gezegd dat God *trouw blijft tot in het duizendste geslacht, die schuld, misdaad en zonde vergeeft maar niet alles ongestraft laat, en die voor de zonde van de ouders de kinderen en kleinkinderen ter verantwoording roept, tot in het derde en vierde geslacht*. Ging dit de samenstellers van het lectionarium te ver?

Naar men aanneemt gebruikt het verhaal termen die ontleend zijn aan liturgische rituelen, die in latere tijd gebruikelijk werden. Deze rituelen verbonden het volk plechtig en publiekelijk tot het onderhouden van de Torah en bestonden onder andere uit een belijdenis, een voorlezing van de Torah, de belofte van het volk en gebeden. In de lezing van vandaag vinden we enkele van die elementen terug.

Paradoxaal en misschien juist daarom mysterieus is dat God zich openbaart *in* een wolk. Wanneer God Zijn naam Jahwe uitroept, geeft Hij niet alleen *acte de présence*, maar drukt Hij tevens uit wie Hij is.

Met een melding dat God Mozes voorbijgaat benadrukt de schrijver Gods transcendentie en verborgenheid. Dan noemt God kwaliteiten van zichzelf: barmhartig, medelijdend, groot in liefde en trouw. Die laatste kwaliteit geeft gezien het voorafgaande nog het beste de verhouding tussen God en Zijn volk aan.

Het slot van de lezing is te beschouwen als een liturgische voorbede, waarin Mozes een beroep op deze kwaliteiten van God. Het verzoek aan God om met het volk mee te trekken verwijst naar de betekenis van de naam Jahwe: ik ben, die ik ben. Dit wordt door veel exegeten opgevat als: Ik ben er voor jullie, of: Ik zal altijd bij jullie zijn. Zo opgevat kan God letterlijk vertaald worden met bijvoorbeeld 'de Paraatblijvende' of 'Wezer'. Mozes is leider en leraar voor en van het volk omdat hij weet van God.

Exegetische notities antwoordpsalm

Daniël 3,52.53.55.54.56 (NBV21: Daniël A, 29.30.31.33.32.34)

Anders dan in de liturgische jaren B en C is de antwoordpsalm op Heilige Drie-eenheid niet een psalm maar een lofzang uit het boek Daniël. De joodse Tenach plaatst het boek in het derde hoofddeel tussen de boeken Ester en Ezra-Nehemia. Daniël wordt in het jodendom gezien als een *apocalypticus*, een onthuller van de toekomst. Christelijke bijbeluitgaven plaatsen het echter tussen de

drie grote en twaalf kleine profeten, waardoor Daniël een ‘profetisch’ boek wordt, een spreekbuis van God. Bovendien bevat het boek in die bijbeluitgaven meer tekst. De NBV21 heeft deze ‘extra’ tekst gerangschikt onder de deuterocanonieke boeken bij ‘Toevoegingen aan Daniël’ met de letters A, B en C. De antwoordpsalm komt in gewijzigde versvolgorde uit die extra tekst.

Koning Nebukadnessar had bevolen een gouden beeld te aanbidden. Omdat drie vrienden van Daniël dit bevel niet hadden opgevolgd, werden zij in een gloeiendhete oven geworpen. Door een engel beschermd werden zij niet door het vuur geraakt en hieven de drie een loflied voor God aan. In het complete loflied worden maar liefst 90 lofprijzingen gezongen. De antwoordpsalm zingt er zes uit die alle eindigen met *U komt de lof toe in alle eeuwen*. De hymne is een rechtstreeks huldeblijk aan God, de God onzer Vaders, met een heilige roemrijke Naam, die troont als een vorst. Hij wordt aangesproken in de tweede persoon, een stijlform die karakteristiek is voor dankliederen. Los geraakt van de verhaalcontext waarin het loflied wordt gezongen, kreeg het loflied eeuwigheidswaarde.

Exegetische notities tweede lezing

2 Korintiërs 13,11-13

Tussen Paulus en de christenen in Korinte heeft een redelijk frequente briefwisseling plaatsgevonden. Van deze correspondentie zijn ons slechts twee brieven overgeleverd. De tweede lezing is het slot van de tweede bewaard gebleven brief. Het slot is voor deze zondag als lezing gekozen vanwege het trinitaire karakter ervan in het allerlaatste vers. Hierbij valt op dat Paulus Christus op de eerste plaats noemt en dat iedere *persoon* voorzien is van een attribuut: Jezus-genade (*charis*); God-liefde (*agapè*); Heilige Geest-gemeenschap (*koinoonia*). Deze attributen staan echter niet los van elkaar. De genade van Christus bestaat juist in de openbaring van de liefde van God en is permanent present door de heilige Geest.

Exegetische notities Evangelie

Johannes 3,16-18

De drie verzen van de evangeliëlezing zijn een gedeelte van het gesprek dat Jezus voert met de Farizeeër Nikodemus (zijn naam betekent volksoverwinnaar). Op de 4e zondag in de veertigdagentijd van jaar B is dit gedeelte verruimd tot 8 verzen en op het jaarlijkse hoogfeest van Kruisverheffing worden de verzen 13-17 gelezen. Je kunt op grond hiervan stellen dat het gesprek met Nikodemus als belangwekkend wordt beschouwd.

Nikodemus wordt in het Evangelie van Johannes geïntroduceerd als behorend tot de voornaamste van de joden. Hij komt naar Jezus en constateert dat Jezus van God komt vanwege de tekenen die hij doet. Jezus reageert hierop. Dan lijkt er een merkwaardige dialoog te ontstaan die in een Nederlandse vertaling niet is aan te geven. Jezus merkt op dat als je niet *anóthen* geboren wordt, je het Rijk Gods niet kunt zien. Nikodemus hoort *anóthen* als ‘opnieuw’ en vraagt zich verwonderd af hoe iemand *opnieuw* geboren kan worden. Voor Jezus is *anóthen* ‘van boven’. Hij verklaart dat *van boven* geboren worden wil zeggen: geboren worden uit water en geest. Het sleutelbegrip *anóthen* past precies in de structuur die Johannes telkens in zijn evangelie aangeeft. ‘Van boven’ is de hemel, is God. Hier komt Jezus vandaan, hier zal hij weer naar terugkeren. ‘Van beneden’ is de

wereld die van Jezus geen begrip heeft. Jezus is daar slechts tijdelijk. Het is zijn opdracht de mensen te laten zien dat je 'boven' moet zijn en denken.

Daarna gaat het gesprek als het ware vanzelf over in een monoloog van Jezus waarin het gespreksonderwerp tot zulke brede proporties wordt uitgemeten dat ze loskomt van het aanvankelijke gesprek met Nikodemus en daardoor algemene geldigheid krijgt. In deze context moeten we de evangelielezing (waarin de figuur van Nikodemus dus ook zonder problemen kan ontbreken) beschouwen die zeer nauw terugverwijst naar de eerste lezing. Hieraan gekoppeld is de evangelielezing op te vatten als de volgende stap van Gods grootheid, liefde en nabije presentie. Karakteristiek voor het Johannes-evangelie is dat Jezus hier over zichzelf spreekt in de derde persoon. De lezer krijgt daardoor van Johannes het idee dat ook Jezus zelf aan God onderworpen is. De goddelijke attributen uit de eerste lezing worden nu verbonden met daden: de 'verborgen' Paraatblijkende die vroeger 'voorbijging' heeft nu Zijn Zoon gestuurd om de wereld te redden.

Exegetische boodschap

In één adem

De eerste lezing openbaart wie God is voor Israël: groot in medelijden, liefde en trouw. In de evangelielezing horen we dat Jezus nauw met God verbonden is, ook in liefde en trouw en zo een redder van de wereld kan zijn. En Paulus gebruikt een literaire groet waarin Christus, God en de heilige Geest in één adem worden genoemd vanwege genade, liefde en gemeenschap.